

## Savaş, Göç ve İskân: 1575 Yılında Amasya ve Yöresinde Şarklı Oymaklar

### War, Migration and Settlement: Eastern Oymaks in Amasya and its Vicinity

Davut ŞAHBAZ \* Öz

Tüm Akdeniz dünyasında olduğu gibi Osmanlı coğrafyasında da 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren önemli nüfus artışları olmuştur. Bu artışların nedenleri arasında göçler mühim bir yer tutmaktadır. Bir süre Kızılbaş isyanlarının etkili olduğu Orta Anadolu'nun kuzeyinde, zikredilen yıllarda "Osmanlı barışı" adı verilen huzurlu bir dönem yaşanmıştır. İran sınır bölgelerinde Osmanlı-Safevî çatışmasından dolayı perakende ve perişan vaziyete düşen konar-göçerler Osmanlı barışının sürdüğü yerlere göç etmişlerdir. Çalışmanın ana temasını şekillendiren Amasya ve çevresi pek çok kez göç olaylarına şahit olmuştur. Bu bağlamda buradaki bazı konar-göçerler için bölge dışından geldiklerini belirlemek amacıyla "Şarklu, Şarkıyan, Şark-i Pare" gibi ifadeler kullanılmıştır. Yine adı geçen sahada, asil doğu bölgelerde faaliyet gösteren oymaklara rastlanması, Amasya ve civarına bir göç hareketinin gerçekleştiğini göstermektedir. Dolayısıyla tahrir defterlerini temel alan bu çalışmada Osmanlı-Safevî mücadelesi sırasında Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinden Orta Anadolu'nun kuzeyine göç eden konar-göçer zümreler işlenmiştir. Genellikle bu gruplar Amasya başta olmak üzere Çorum, Osmancık, Mecidözü, Niksar, Sonisa, Samsun, Köprü, Arım ve Ladik gibi yerlere dağılmışlardır.

\* Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi  
Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü  
davut.sahbaz@selcuk.edu.tr  
ORCID: 0000-0002-5303-3493  
Konya / TÜRKİYE

\* Assist. Prof. Dr. Selcuk University  
Faculty of Literature  
Department of History  
davut.sahbaz@selcuk.edu.tr  
ORCID: 0000-0002-5303-3493  
Konya TÜRKİYE

#### Anahtar Kelimeler:

Amasya, İskân, Şarkı, Şarkıyan, Ekrad, Bozulus, Danişmendli.

#### Abstract

As in the entire Mediterranean world, the Ottoman geography also witnessed significant population increases as of the second half of the 16th century. Among the reasons for these increases, migrations play an important role. In the north of Central Anatolia, where the Kizilbash rebellions were effective for a while, a peaceful period called "Ottoman peace" was experienced in the aforementioned years. In the Iranian border regions, the nomads, who had been left in scattered and miserable conditions due to the Ottoman-Safavid conflict, migrated to places where the Ottoman peace lasted. Amasya and its vicinity, which shape the main theme of this study, witnessed migration events many times. In this context, expressions such as "Şarklu, Şarkıyan, Şark-i Pare" were used for some nomads to indicate that they came from outside the region. Again, the fact that tribes operating in the eastern regions were found in the mentioned area indicates that there was a migration movement to Amasya and its environs. Therefore, this study, based on the

Başvuru/Submitted: 21/09/2022

Kabul/Accepted: 21/08/2023

tahrir registers, focuses on the nomadic groups that migrated from eastern and southeastern Anatolia to northern Central Anatolia during the Ottoman-Safavid struggle. Generally, these groups were distributed in Amasya, Çorum, Osmaniye, Mecidiyeköy, Niksar, Samsun, Köprü, Aram and Ladik.

**Keywords:**

Amasya, Settlement, Eastern, Easterner, Ekrad, Bozulus, Danışmendli.

**Makale Bilgileri**

- Atıf:** Şahbaz, D. (2023). Savaş, Göç ve İskân: 1575 Yılında Amasya ve Yöresinde Şarklı Oymaklar. *Selçuk Türkiyat*, (60): 79-95.
- Etik Kurul Kararı:** Etik Kurul Kararından muaftır.
- Katılımcı Rızası:** Katılımı yok.
- Mali Destek:** Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
- Çıkar Çatışması:** Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
- Telif Hakları:** Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.
- Değerlendirme:** İki dış hakem / Çift taraflı körleme.
- Benzerlik Taraması:** Yapıldı – iThenticate.
- Etik Beyan:** sutad@selcuk.edu.tr, selcukturkiyat@gmail.com
- Lisans:** Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile lisanslanmıştır.

**Article Information**

- Ethics Committee Approval:** It is exempt from the Ethics Committee Approval.
- Informed Consent:** No participants.
- Financial Support:** The study received no financial support from any institution or project.
- Conflict of Interest:** No conflict of interest.
- Copyrights:** The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.
- Assessment:** Two external referees / Double blind.
- Similarity Screening:** Checked – iThenticate.
- Ethical Statement:** selcukturkiyat@gmail.com, fatihnumankb@selcuk.edu.tr
- License:** Content of this Journal is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

## Giriş

Toponomik, demografik ve iktisadi veriler ihtiva eden Tahrir defterleri, aşiretler konusunda da önemli bir kaynaktır. Tahrir verilerine müstenit olan bu araştırmada savaş, göç ve iskân kavramları konar-göçerler üzerinden Amasya ve yöresi özelinde değerlendirilmiştir. Osmanlı Devleti'nde konar-göçer hayat yaşayan Yörük ve Türkmenler, hâli ve harap yerlerin şenlendirilmesinde önemli bir yere sahiptir. (Orhonlu, 1987, s. 41, 44; Halaçoğlu, 2014, s. 75 vd.). Büyük Selçuklu Devleti'nin Oğuz boylarını Anadolu'ya sevk etmesiyle başlayan şenlendirme faaliyeti, Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar devam etmiştir. Orta Anadolu'nun kuzeyi diye tavsif edilen bölge<sup>1</sup>, ilk olarak Danişmendliler tarafından Türkleştirilmiştir (Yinanç, 1978, s. 468, 479). Bir süre Selçukluların idaresinde de kalan bu yerler, 1243 Köseadağ Savaşı'nı müteakip Moğolların eline geçmiştir (İbn Bibi, 2014, s. 50-51; Aksarayı, 2000, s. 35). Moğol idaresinin zayıflamasıyla Uygur Türklerinden Eratna Bey, bölgede yarı müstakil bir hâkimiyet kurmuştur. Ancak bir süre sonra Eratna beylerini bertaraf eden Kadı Burhaneddin Danişmendiye vilayetinde kendi adıyla bir beyliğin temellerini atmıştır (Göde, 2000, s. 33-34, 59, 62; Esterebadi, 2014, s. 247, 252). Bölgenin tamamen Osmanlı hâkimiyetine geçmesi ise Yıldırım Bayezid zamanında 1398 yılında Sivas'ın alınmasıyla olmuştur. Bu dönemde Yıldırım Bayezid, oğlu Mehmed Çelebi'yi Amasya'ya, Süleyman Çelebi'yi ise Sivas'a vali tayin etmiştir (Neşri, 2014, s. 321).

Timur tehlikesinin zuhuru Anadolu'daki Osmanlı egemenliği için bir tehdit teşkil etmekte idi (Bulduk, 2009, s. 480-487). 1390 yılında doğudan Anadolu topraklarına giren Timur, Mutahharten'i himayesine almış ve kısa sürede etki alanını Sivas'a kadar genişletmiştir. Nitekim Timur'un bu tutumu Yıldırım Bayezid ile bir nüfuz mücadelesine girişeceğinin de bir işareti idi. İki devlet arasında 1402 yılında meydana gelen Ankara Savaşı Yıldırım Bayezid'in yenilgisiyle sonuçlanmıştır. Bu savaş neticeleri itibariyle Anadolu'nun hem siyasi hem de demografik yapısını etkilemiştir. Siyasi bakımdan Osmanlı hâkimiyetine giren beylikler tekrar müstakil hareket etmeye başlamışlardır. Demografik olarak ise; 1243 Köseadağ Savaşı'nı müteakip Anadolu'ya çok sayıda Moğol oymağı gelmiş ve bunlara Sivas, Tokat, Çorum, Amasya, Bozok, Kırşehir ve Kayseri gibi yerlerin kışlakları tahsis edilmiştir. Moğolların siyasi etkinliklerinin azalmasına bağlı olarak da zikredilen oymaklar, Kara Tatar şeklinde anılmışlardır. Kara Tatarları bir nüfus kaynağı<sup>2</sup> olarak gören Timur, Ankara Savaşı'ndan sonra bunları Orta Asya bozkırlarına zorunlu bir göçe tabi tutmuştur (Şâmî, 1987, s. 328-329; Arabşah, 2012, s. 327, 334; Sümer, 1970, s. 128, 131; Gülten, 2015, s. 19-21). Bu faaliyetin dışında kalanların bir kısmı Mehmet Çelebi tarafından Filibe civarına sürülürken (Neşri, 2014, s. 543), bir kısmı da Ulu Yörük teşekkülleri içerisinde hayatlarını devam ettirmişlerdir (Şahbaz, 2020, s. 89-90).

<sup>1</sup> Samsun'un güneyi, Çankırı, Çorum, Amasya, Tokat ve Yozgat'ın kuzey ilçeleri olan Çekerek ve Aydıncık.

<sup>2</sup> Timur tarafından Orta Asya'ya götürülen Tatarların nüfusu hakkında değişik rakamlar verilmiştir. Buna göre Hafız-ı Ebru 30.000 çadır, Nizamüddin Şâmî 1.000 hane, Yezdi 30.000 ila 40.000 hane ve Hoca Sadettin Efendi 52 tümen olarak ifade etmiştir. (Gülten, 2015, s. 19, 21).



15. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan Safevî propagandasının etkili olduğu yerlerden birisi de Osmanlı idârî yapısı içerisinde Eyâleti Rum-u Suğra adıyla ifade edilen Amasya, Tokat ve Sivas yöreleridir. Nitekim fikirlerini yaymak ve taraftar toplamak için Erdebil'den Anadolu'ya gelen Şeyh Cüneyd'in ilk durağı Sivas ve çevresiydi. Şeyh Cüneyd, II. Murad'dan buradaki Kurtbeli boğazını istemiş, ancak Sultan, "bir tahtta iki padişah sığmaz" diyerek bu isteği geri çevirmiştir (Aşıkpaşazade, 1332, s. 264)<sup>3</sup>. Ayrıca Şeyh Cüneyd Anadolu'da bulunduğu sürede Varsak, Halep, Dulkadirli ve Çepni Türkmenleriyle irtibata geçmiştir (Yazıcı, 1993, s. 123-124; Aksoy, 2016, s. 55-56). Şeyh Cüneyd'in yapmış olduğu bu faaliyetler, kısa zamanda etkisini göstermiş ve 1511 yılında Şah Kulu, 1512 yılında Nur Ali Halife, 1518 yılında Şah Veli (Bozoklu Celal), Sülünöğlü Koca, Zünnun Oğlu, Atmaca ve Kalender Çelebi isyanları Anadolu'nun ciddi manada sarsılmasına yol açmıştır (Gülten, 2015, s. 27).<sup>4</sup>

Özellikle Şeyh Cüneyd, Haydar ve İsmail dönemlerinde nüfus ve nüfuzu artan Safevî taraftarları, Anadolu coğrafyasının pek çok yerinde isyanlar çıkartarak devleti zor durumda bırakmışlardır. İsyânların ilki Şah Kulu ayaklanmasıdır ki, Teke yöresinde topladığı müridlerle Osmanlı kuvvetlerini iki kez yenmiş ve ardından Anadolu beylerbeyi Karagöz Paşa ile Karaman valisi Haydar Paşa kuvvetlerini de bozguna uğratmıştır. Osmanlıları uzun süre uğraştıran Şah Kulu, Atik Ali Paşa'nın idaresindeki ordu tarafından 1511 yılında, Sivas civarındaki Gökçay mevkiinde öldürülmüştür (Tacü't tevarih, C. IV, 1992, s. 42 vd; Ahsenü't tevarih, 2004, s. 154-155). Zikredilen bölgede tekrarlanan isyanların ikincisi Yavuz Sultan Selim'in tahta çıktığı sırada meydana gelen Nur Ali Halife ayaklanmasıdır. Sultan Selim'in tahta oturduğunu duyan Şah İsmail, 1512 yılında Nur Ali Halife'yi Anadolu'ya göndererek Sivas, Tokat ve Amasya yörelerinde bulunan Kızılbaşları isyana teşvik etmesini istemiştir. Amasya valisi şehzade Murad'ın da yardımıyla Tokat'ta Şah İsmail adına hutbe okutan Halife, şehir halkının muhalefeti ile karşılaşınca şehri yakarak Erzincan'a geçmek zorunda kalmıştır. (Tacü't tevarih, C. IV, 1992, s. 84; Ahsenü't tevarih, 2004, s. 164, 166; Üzüm, 2002, s. 550).

Bölgede etkisi uzun süre devam eden isyanlardan birisi de Bozoklu Celal olarak bilinen ve sonraki benzer isyanlara da Celaliler adını verecek olan Şah Veli ayaklanmasıydı. 1518 yılında Sivas'ın Gemerek kazasının Sızır köyünde ortaya çıkan Şah Veli, Tokat'ın Turhal ilçesine gelerek orada bir mağaraya yerleşmiş ve mehdîlik iddiasında bulunmuştur. Kaynaklar, Şah Veli'nin kısa zamanda büyük bir kitleye ulaştığını kaydetmektedir. Şah İsmail adına hareket ettiği anlaşılan Şah Veli, topladığı müridlere "bana ok batmaz, kılıç kesmez ve üstümden yavuz yel esmez" diyerek Osmanlı

<sup>3</sup> "Şeyh Safi neslinden Şeyh Cüneyd adlı bir kimse zahir oldu, Sultan Murad zamanında Erdebilden, emmesine küsdi, geldi, Rum'a çıktı. Sultan Murad'a hediyeler göndürdü. Bir seccade ve bir musaf ve bir tesbih göndürdü bir mürüdiyle. Dedi kim "Kurtbelini bana virsün. Mesken edineyin. Dualarına meşgul olayın" dedi. Hediyelerini getüren kişiyi getürdiler. Halil paşaya verdiler. Ol dahi sultan Murad'a arz etdi. Sultan Murad hediyelerini kabul etdi. Veziri Halil Paşa ile müşavere ettiler "Bir Tahtta iki padişah sığmaz" deyu cevap verdiler. Gelen kişiler ile Şeyh Cüneyd'e iki yüz filori göndürdüler. Gelen dervişlere dahi bin akça harçlık verdiler. Göndürdüler."

<sup>4</sup> Mustafa Akdağ bu isyanları görünürde mezhebî, gerçekte ise iktisadi bunalımın bir sonucu olarak görmüştür. (Akdağ, 1995, s. 115).

Devleti'ne isyan bayrağını çekmiştir. Özellikle Bozok, Tokat ve Sivas yörelerinde pek çok köyü yağmalayan isyancılar, Hüsrev Paşa ve Şahsuvaroğlu Ali marifetiyle dağıtılmış, Şah Veli'nin başı ise Şahsuvaroğlu tarafından kesilerek, merkeze gönderilmiştir (Tacü't tevârih C. IV, 1992, s. 347, 349; Gülten, 2015, s. 29, 33). Bu örnekler Orta Anadolu'nun 16. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı- Safevî mücadelesinin yaşandığı yerlerden biri haline geldiğini göstermektedir. (Akdağ, 1995, s. 115, 120; İslamoğlu, 2016, s. 222-223).

Orta Anadolu'da isyanlar nedeniyle başlayan güvenlik endişesi 16. yüzyılın ilk yarısına doğru sona ermiş ve insanlar eskiye nazaran daha sakin bir hayat sürmeye başlamışlardır. Bu durumun meydana gelmesinde Osmanlı-Safevî mücadelesinin İran sınır boylarına kayması etkili olmuştur. İlk kez Fatih döneminde Osmanlı hâkimiyetinin tesis edildiği Doğu Anadolu bölgesinde asıl hâkimiyet I. Selim zamanında gerçekleştirilmiştir. Ancak Safevîler, Osmanlı Devleti'nin batı seferleri sırasında kaybettikleri toprakları geri almak için uğraşmışlardır. Sadece Kanuni Sultan Süleyman döneminde, Safevîlere karşı dört kez sefer düzenlenmiştir. Ardından III. Murad, IV. Murad ve III. Ahmed dönemlerinde İran'a büyük harekâtlar icra edilmiştir (Kütükoğlu, 1993, s. 1 vd; Aydoğmuşoğlu, 2022, s. 68-69, 83, 92 vd. 164). Bu savaşlar sonucunda bölgedeki şehirler sürekli el değiştirmiştir. 1517 yılında başlayıp III. Ahmed dönemine kadar uzun bir süre devam eden Osmanlı-Safevi savaşları, bölgedeki sosyal ve iktisadi istikrarın kaybolmasına neden olmuştur. Nitekim 1728 yılında tanzim edilmiş tahrirlerde Türkiye- İran sınır hattında yer alan Hoy ve nahiyelerinde çok sayıda köyün boşaldığı müşahede edilmiştir (TD. nr. 911, s. 40, 49, 59, 67, 69, 73, 75, 79, 80-81, 84, 86, 88, 93-94, 116, 126, 150, 157-158).

### Şarklı Oymakların Amasya ve Yöresine Gelmesi

Yavuz Sultan Selim'in İran seferiyle<sup>5</sup> (Tacü't tevarih, 1992, s. 195, 210), Osmanlı topraklarına katılan Doğu Anadolu bölgesi, Osmanlı-Safevî mücadelesinin merkezi haline gelmiştir. İki devlet arasındaki mücadelenin ortaya çıkardığı güvenlik endişesi, zikredilen bölgedeki nüfusun batıya kaymasına neden olmuştur (İslamoğlu, 2016, s. 223). Batıya kayan nüfusun yöneldiği noktalardan birisi de Osmanlı barışının (Pax Ottomanica) yaşandığı Orta Anadolu bölgesidir (İslamoğlu, 2016, s. 223; Öz, 1999, s. 65). Bu durum, göçlerin en önemli sebepleri arasında savaşların<sup>6</sup> olduğunu gösterirken, siyasi istikrarsızlık ile nüfus artışı arasındaki ters orantıyı da ortaya koymaktadır (İslamoğlu, 2016, s. 222; Kıvrım, 2014, s. 79; Demir, 2021, s. 3). Aynı zamanda Doğudaki

<sup>5</sup> "Çaldıran muharebesinden sonra başta Diyarbakir olmak üzere birçok Doğu Anadolu şehri Osmanlıların eline geçti. Böylece Selçuklulardan sonra bozulan Anadolu birliği tekrar ve kalıcı olarak sağlanmış oldu... İdrîs-i Bitlisî'nin gayretleriyle Harput, Meyyâfârikîn, Bitlis, Hısnıkeyfâ, Urfa, Mardin, Cezîre ve Rakka'ya kadar Güneydoğu Anadolu bölgesi ile Musul dolayları Osmanlı idaresine geçti. Tebriz-Halep ve Tebriz-Bursa İpek yolu Osmanlılar'ın kontrolüne girmiş oldu." (Varlık, 1993, s. 195).

<sup>6</sup> Diğer sebepler ağır vergiler, idarecilerin baskıları, salgın hastalıklar, işsizlik, kıtlık, zirai alan yetersizliği gibi konular bulunmaktadır. (Aslan, 2001, s. 149, 208, 225).

mücadele ortamı ile Orta Anadolu'daki huzur ortamı göçleri etkileyen itme ve çekme faktörlerine örnek olarak verilebilir (Erdoğan, 2017, s. 21).<sup>7</sup>

16. yüzyılın ortalarından itibaren İç Anadolu'nun kuzeyine gelen nüfusun bir kısmını, yaylak ve kışlaklarını kaybeden konar-göçerler meydana getirmekteydi. Çünkü İran sınır boylarında Osmanlı-Safevî çatışmasının yarattığı siyasi, sosyal ve iktisadî bunalım, buradaki konar-göçerlerin farklı yerlere göç etmesine neden olmuştur. Nitekim zikredilen sebepler yüzünden Akkoyunluların temelini teşkil eden ve Doğu Anadolu bölgesinin hâkim göçer unsurlarından olan Bozulus Türkmenleri, Orta ve Batı Anadolu bölgelerine göç etmişlerdir (Sümer, 1949, s. 42, 46). Konar-göçerlerin Anadolu'nun batısına kaymasını Osmanlı - Safevî çatışmasına bağlayan T. Gündüz, çatışmalar nedeniyle Bozulus Türkmenlerinin sık sık saldırılara maruz kaldığını ve büyük miktarda hayvan kayıplarına uğradığını, hatta Türkmenlerin bu saldırılardan zarar görmemesi için Erzurum/Kars yaylalarına çıkmalarının yasaklandığını ifade etmiştir (Gündüz, 2012, s. 83).

Yapılan çalışmalarda Bozulus Türkmenlerinin yeni otlaklara, 16. yüzyılın sonlarından itibaren yöneldikleri ifade edilse de bu durumun daha erken dönemlerde gerçekleştiği görülmektedir. Öyle ki, Bozulus'un en kalabalık aşiretlerinden biri olan Danişmendlilerin büyük bir bölümü ile diğer bazı aşiretler daha erken tarihlerde Kayseri civarına gelmişler ve burada Yüzdeciyân-ı Danişmendli adıyla Osmanlı arşiv vesikalarına kaydedilmişlerdir (Gündüz, 2012, s. 83, dn. 208). Tahrirlerde Danişmendlilerin Diyar-ı Şark'dan geldikleri, Arab vilayetinde kışladıkları, yazları ise Kayseri havalisinde yayladıkları belirtilmiştir (Gündüz, 2002, s. 545). Beriyye-Erzurum hattında hayatlarını sürdüren Bozuluslar ve bağlı cemaatler; dış saldırılar, büyük sürü kayıpları ve mahalli idarecilerin ağır vergi talepleri gibi nedenlerden dolayı bölgedeki huzurlarını yitirmişlerdir. Ayrıca Osmanlı-Safevî savaşları nedeniyle Türkmenlerin yaylalara çıkması dahi engellenmiş, çıkanlar ise eşkıya saldırılarına maruz kalmışlardır. Otlak sıkıntısına düşen Bozulus Türkmenleri yavaş yavaş çatışma mahallerini terk ederek iç bölgelere yönelmişlerdir. Bu nedenlerin yanı sıra Orta ve Batı Anadolu'daki ekonomik şartların Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya göre daha elverişli hale gelmesi Bozulus ve Danişmendli Türkmenlerinin yerlerini terk etmelerine neden olmuştur. Yine Celali isyanlarının Orta Anadolu'nun kırsal bölgelerinde açtığı boşlukların Bozulus, Halep ve Dulkadirli Türkmenleri gibi konar-göçerler zümreleri tarafından doldurulma ihtimali de Gündüz tarafından ifade edilmiştir (Gündüz, 2010, s. 84).

1575 yılında tanzim edilen Sivas Yörükleri defterine bakıldığında doğudaki bazı konar-göçer grupların en azından zikredilen tarihten önce Amasya ve yöresine

<sup>7</sup> "İtme faktörü, insanların içinde yaşadıkları koşulların ya katlanılmaz olarak görülmesi ya da rahatsızlık vermesidir. İtme Faktörleri arasında toprağın düşük verimi, düşük ücret, sınırlı iş olanakları, eğitim-sağlık vb. olanaklardan yoksunluk, kıtlık, sınırlı toplumsal devingenlik, toplumsal çatışma ve terör özellikle anılabilir. Çekme faktörü ise içinde bulunulmakla bir öncekine göre daha iyi koşullara ulaşılacağına göstergesidir. Çekme faktörleri arasında iş olanakları, yüksek ücret, ucuz ve verimli toprak, yükselme olanakları, sağlık- eğitim vb. olanakların artması, gıda maddelerinin bol ve çeşitli olması iyi konut olanağı, toplumsal güven ve huzur özellikle anılabilir" (Erdoğan, 2017, s. 21).



geldikleri anlaşılmaktadır. Bunların içerisinde Perakende-i Şarki olarak kaydedilen cemaatler ile Bozulus içerisinde tesadüf edilen Danişmendli, Ekrad, Lek ve Sofi cemaatleri bulunmaktadır (TD. nr. 16, v. 148a-161a). Perakende-i Şarki cemaatlerinin de Bozulus Türkmenlerine bağlı oldukları tahmin edilmektedir. 1575 tarihli tahrirde Amasya kazasında yedi tane Danişmendli cemaati mevcuttur. Bu cemaatlerin toplam nefer sayısı 282, vergi hâsılı ise 3.618 akçedir. Oymaklar; Şeyh Mahmud, Mesud, Mehmed Kethüda, Halil, Ali, Hoca ve Mehmed Fakih gibi muhtemelen kethüdaları olan kişilerin adıyla anılan bölüklerin altında kaydedilmişlerdir (TD. nr. 16, v. 148a-149b). Ayrıca zikredilen kazadaki Danişmendli cemaatlerinden birisi de Ekrad bölüğü altında verilmiştir. Aynı tarihte Danişmendlilerin yer aldığı bir başka kaza Mecidözü'dür. Burada Sevindik bölüğüne bağlı Danişmendli oymaklarından biri, Samuk Alanı köyüne yerleşmiştir. Adı geçen şubelerin nefer sayısı 108, vergilerinin toplamı ise 1.807 akçe olarak belirtilmiştir (TD. nr. 16, v. 149b-150a). Bununla birlikte Sonisa kazasına bağlı Karatovi ve Hacılı kışlaklarında sâkin iki tane Danişmendli cemaati yer almakta ve bu neferlerden toplam 1.566 akçe tasarruf edilmektedir (TD. nr. 16, v. 150a, 150b). Öte yandan Samsun kazasında 87 neferin yer aldığı Danişmendli cemaatinden toplam 878 akçe alınmaktaydı (TD. nr. 16, v. 150b, 151a).

Orta Kuzey Anadolu'nun nüfus miktarının önemli derecede arttığını ve bu artışın en azından bir kısmının doğudan gelen göçlerle gerçekleştiğini söyleyen H. İslamoğlu, göçlerin Doğu Anadolu'da askeri ve siyasi kargaşanın en şiddetli olduğu 1520 ila 1554 yılları arasında daha yoğun yaşandığını belirtmiştir (İslamoğlu, 2016, s. 221, 223). İslamoğlu ile aynı görüşleri paylaşan A. Açıkel, Tokat ve yöresindeki nüfus artışını, Osmanlı-Safevî çatışmasının çalkantılı yıllarından sonra kurulan Osmanlı barışına bağlamış ve hatta Gelmuğad ile Yıldız nahiyelerinde 6 köyün doğudan gelen ve Şarkıyan olarak ifade edilenler tarafından kurulduğunu vurgulamıştır (Açıkel, 1999, s. 81). M. Öz ise Samsun yöresinde meydana gelen nüfus artışına göçlerin sınırlı miktarda etki ettiğini, asıl artışın ise tabii nedenlerden kaynaklandığını söylemiştir (Öz, 1994, s. 526). Doğudan gelen göçlere dair Sivas Yörükleri defterinde:

*“Vilayet-i Anadolu'da Diyarbekir eyaletinde Kara Hamid sancağında Çakallu nam karyede sakin olan Ekrad taifesi mukaddema eşkiya istilasından her biri bir canibe perakende ve perişan olmuşlar iken hala mezburlar İçel'de vaki Ortapare nam mahalle gelüp kırk nefer kimesneler bir yere cem olup vaki olan külli ve cüzi hukuk ve rüsumların Ortapare Voyvodalarına eda eyleyüp aherden dahl olunmamak üzere müekked emr-i şerif sadaka buyrulma rica ederler bu babda emrü ferman saadetli padişahımındır”* şeklinde geçen ifadelerden Orta Anadolu'ya göçlerin yaşandığını görmek mümkündür (TD. nr. 16, v. 1b).

1575 tarihli tahrirde Samsun, Sonisa ve Niksar kazalarında toplam 12 adet Perakende-i Şarki cemaati tespit edilmiştir. Samsun yöresinde bulunan Perakende-i Şarki cemaatleri, Körbey, Galibe? ve Barlık köylerinde, Sonisa kazasındakiler Tavşanlı kışlağında, Kürekçi/Kürkçü cemaatleri Kotil ve Kışlak Viranında, Başnalı cemaatleri Kızıl Çubuk ve Mekre köylerinde, Babaş cemaati ise Şahin köyünde sâkin idiler. Ayrıca adı geçen cemaatlerde toplam 364 nefer yer alırken, bunlardan 4.058 akçe vergi tasarruf edilmekteydi (TD. nr. 16, v. 159a-161a). Ayrıca Perakende-i Şarki cemaatleri arasında

zikredilen Han Ahmedlü ve Emir Şayi oymakları Samsun kazasının Mekre köyüne yerleşmişlerdir. Bu cemaatlerde toplam 75 nefer yer alırken, 1.068 akçe vergi alınmıştır. (TD. nr. 16, v. 158b). Yine Samsun yöresinde faaliyet gösterdikleri tahmin olunan Perakende-i Şarki cemaatleri arasındaki Seydi Fakihlü namı-ı diğer Murad ve Ahmed Fakih an Murad Cemaati kayıtlarda geçmektedir (TD. nr. 16, v. 160b).

“Perakende” cemaatlerin “Şarki” sıfatıyla nitelenmesi ayrıca dikkat çekmektedir. Yine tahrirler incelendiğinde başka yerlerde *Şarki*, *Şarkıyan*, *Şarklu*, ya da *an Şark Amed* şeklinde kaydedilen kişiler mevcuttur (Demir, 2011, s. 55).<sup>8</sup> “Şarki” kelimesi sözlükte doğuyla ilgili, doğu tarafında bulunanlar şeklinde açıklanmıştır (Kamus-ı Türkî, 2010, s.1116-17).<sup>9</sup> Bundan mütevellit Şark tabiri, Orta Anadolu’nun doğusunda kalan yerleri işaret etmenin yanı sıra, 16. yüzyılda İran’ı nitelemek için de kullanılmıştır (Demir, 2011, s. 55). Zikredilenlere ek olarak Osmanlı vakayinamelerinde İran coğrafyası, çokça Diyar-ı Şark ifadesiyle geçmektedir. (İbşirli, 2003, s. 49).

Şarkıyan, Şarklu ya da Şark tabiri için araştırmacılar farklı görüşler öne sürmüşlerdir. Kayseri’deki nüfus artışını göçlere bağlayan R. Jennings, burada geçen “Şarkıyan” kavramının Ermenilere izafe ederek onların Erivan yakınlarındaki Eçmiadzin katolikosuna biat ettiğini ileri sürmüştür (Jennings, 1976, s. 29-30; Yavuz, 2020, s. 1139-1141).<sup>10</sup> Ancak M. A. Erdoğan Kayseri’deki zimmîlere yönelik yaptığı çalışmada 1584 yılında şehrin %13’lük nüfusunu oluşturan ve Şarkıyan olarak nitelendirilen unsurların, Doğu Anadolu’dan gelen heterodoks konar-göçer yörükler olduğunu ifade etmiştir (Erdoğan, 2000, s. 73; Erdoğan, 2011, s. 341, 351). H. İslamoğlu “Cemaat-i Şarkıyan” ifadesinin Doğu Anadolu’dan gelen konar-göçerler için kullanıldığını söylemekle birlikte, Kızılbaş isyanları sırasında Anadolu’ya geri dönen aşiretlerin bulunduğunu belirtmiştir. (İslamoğlu, 2016, s. 223, dp.15) M. Öz, Meğde isimli bir köyde Cemaat-i Şarkıyan olarak tanımlananların bulunduğunu ve bunların İran’ın sınır bölgelerinden geldiklerini belirtmiştir (Öz, 1999, s. 72). M. A. Cook da Şarkıyanların Çaldıran zaferinin bir sonucu olduğu kanaatini taşımaktadır (Cook, 1972, s. 20, dn. 2). Diğer yandan A. Demir köken itibariyle doğulu anlamında kullanılan Şarkıyan kavramının hem yerleşik hem de konar-göçer unsurları nitelediğini varsaymıştır. Ayrıca Demir, Şarki kavramının etnik, sosyal veya dini bir anlamdan çok bölgesel/coğrafi bir mana taşıdığını daha mümkün görmektedir (Demir, 2011, s. 56).

<sup>8</sup> Ankara Sancağında bazı cemaatler için şarktan gelmişler, an şark amed est, canib-i şark amed est, diyarı şarkdan gelmişler şeklinde tesmiye olunmuşlardır. Yine Çorum sancağında Şarkıyan adlı cemaatlere tesadüf edilmiştir. Kırşehir’de ortaya çıkan Şarkıyan Mahallesi de bu konar-göçerin yerleştiği yerler arasındadır.

<sup>9</sup> 1- Güneşin doğuşu cihetine mensup ve müteallik, taraf-ı şakî, cihet-i şarkıyye: Asya-ı Şarki, Afrika-ı Şarki; Şimal-i Şarki. 2- Avrupa’ya nispeten şark tarafında olan memâlike mensup ve müteallik: Elsine-i Şarkıyye. Şarkıyyun. Memâlik-i Şarkıyye, ahali, şark halkı: Şarkıyyun (Kamus-ı Türkî, 2016, s. 1116-17).

<sup>10</sup> Jennings, Kayseri’deki Ermenileri, Cemaat-i Ermeniyan-ı Kaysariyan, Cemaat-i Ermeniyan-ı Şarkıyan ve Cemaat-i Ermeniyan-ı Sisiyan olarak adlandırmıştır. Sisiyan’ın Sis Makamı’na (bugünkü Kozan, Çukurova’da (Kilikya) biat eden Ermeniler, Şarkıyan’ın ise Erivan yakınlarındaki Eçmiadzin Katolikosuna biat eden Ermeniler ve Kayseriyanlar ise yerel Ermeniler olarak ifade etmiştir.



Zikredilen Şarkıyan ya da Şarklı cemaatlerin, Osmanlı istimalet politikasının bir sonucu olabileceği de gözden uzak tutulmamalıdır. Çünkü Osmanlılar, Safevîlere katılmak üzere İran'a giden konar-göçerleri geri döndürmek için çeşitli aflar çıkarmıştır. Osmanlı Devleti'nin buradaki amacı, Safevî Devleti'nde çözülmeyi sağlayarak onların askerî gücünü kırmak ve Anadolu'da âtil kalan yerleri şenlendirmektir (Sarı, 2020, s. 69, 75). Yani bu cemaatler İran'da umduğunu bulamayan ve Osmanlı istimalet politikası çerçevesinde Orta Anadolu'ya dönen konar-göçerler olması ihtimal dâhilindedir. Sonuç olarak bu Şarki kavramının bölge ve coğrafya anlamında doğudan gelen konar-göçerler için kullanıldığına Amasya ve yöresindeki Perakende-i Şarki cemaatleri örnek olarak gösterilebilir. Bunlar adından da anlaşılacağı üzere Osmanlı-Safevî mücadelesinden etkilenen Bozulus teşekküllerinin Orta Anadolu'ya gelen şubeleri idi. Doğal olarak dağınık halde doğudan geldikleri için Perakende-i Şarki diye adlandırılmışlardır.

Ayrıca Rum eyaletinin pek çok sancak ve kazasında doğudan göçenlere tesadüf edilir ki, bunlar yukarıda ifade edildiği gibi Şarkıyan, Şarki gibi sıfatlarla nitelenmişlerdir. Tokat'ın Gelmuğad ve Yıldız nahiyelerinde, Çorum'un Osmancık kazasının Şadbey köyüne tâbiî Sazbaşı mezrası ile Taşpınar köyüne bağlı Oluközü mezrasında (TD. 38, v. 93b, 124a, 124b), Amasya sancağının Akdağ nahiyesinin Eyemiye köyünün hududu ile Simre-i Ladik kazasında (Amasya s. 366-367; Halaçoğlu, 2009, C. V, s. 2103), Sonisa kazasının Hazinedar köyü ile Kandıklar ve Küreklü mezralarında (TD. nr. 12, v. 58b, 59a, 62b), Bozok sancağının Göynük viranı ve Çamlu Saraş mezrasında (Halaçoğlu, C. V, 2009, s. 2100). Akdağ nahiyesine bağlı Söklen kabilesi, Beğlü mezrası ve Halife kışlasında, Kanak nahiyesine bağlı Hisarbeylü kabilesinde, Gedük nahiyesinin Acıpınar mezrasında ve Massarat viranı karyesinde Şarklı cemaatleri bulunmaktaydı (Halaçoğlu, 2009, s. 2104). Ayrıca Ulu Yörük teşekküllerini oluşturan kazalardan biri de Şarkpare'dir. Öte yandan 1520 yılında Sonisa kazasındaki Şarkıyan cemaatine, "diyarı şarktan gelip ekip biçtikleri yerlerden hisselerini verirler" şeklinde notlar düşülmüştür (TD. nr. 387, s. 534; Kıvrım, 2014, s. 90).

Perakende-i Şarki cemaatlerinden başka Amasya yöresinde Ekrad sıfatıyla nitelenen oymaklara tesadüf edilmektedir (TD. nr. 16, v. 148a, 151a, 153a-158a). C. Türkay'a göre Bozulus Türkmen aşiretinden olan Sofiler cemaati, Türkmen Yörükân-ı taifesinden idi. *Sofu*, *Sofular*, *Sofulu* gibi imlalarla da kaydedilen bu cemaatler, Anadolu'da oldukça geniş bir coğrafyaya yayılmıştır (Türkay, 2012, s. 579; Sakin, 2010, s. 289-290; Halaçoğlu, C. V, 2009, s. 2042, 2044). Ancak bunların isim benzerliği dışında birbirleriyle ilişkileri bilinmemektedir. 1575 tarihinde Amasya bölgesinde Ekrad olarak ifade edilen 10 tane Sofi cemaati mevcuttur. Kethüda Pirsum (?) tarafından idare edilen bu cemaatler Amasya, Mecidözü, Sonisa, Köprü, Arım, Taşabad, Ladik ve Niksar kazalarında bulunuyorlardı. Değişik kazalarda faaliyet gösteren cemaatlerde toplam 522 nefer varken, bunlardan 7.584 akçe vergi alınmıştır (TD. nr. 16, v. 151a-153a).

Ekrad sıfatıyla nitelenen oymaklardan bir başkası da Lek cemaatidir. Konar-göçer Türkmen Ekradı taifesinden olan Lek ya da Lek Ekradı cemaatleri Anadolu'nun değişik bölgelerine dağılmışlardır (Türkay, s. 579; Haçoğlu, s. 1601, 1603; Sakin, s. 289-290) Bozulus Türkmenleri içerisinde yer alan Lek cemaatleri 1540 tarihinde 122, II.

Selim döneminde (1566-1574) ise 173 neferle temsil olunmaktadır. Bu cemaatin bir kolu da Urfa kazasının Harran nahiyesinin Şeyh Ali Dorcu köyünde meskûn idi. Ayrıca Bozulular ile birlikte Rakka iskânına tabi tutulmuşlardır. T. Gündüz, Lek cemaatlerinin Orta Anadolu muhaceretine katılmadıklarını ifade etse de (Gündüz, 2011, s. 156) 1575 tarihli kayıtlarda zikredilen yörede yirmi adet Lek cemaatlerine rastlanmıştır. Lek Ekradı şeklinde kaydedilen bu oymaklar Amasya, Mecidözü, Budaközü, Osmancık, Ladik Arım ve Çorum kazalarında bulunmaktadırlar. Bu şubelerden bazıları Çorum'un Karagöz kışlağında, Ladik kazasının Akviran köyünde, Osmancık kazasının Yankavak, Karlıkışla ve Mecidözü kazasının Haksa köyünde mütemekkin idiler. 1575 yılında adı geçen cemaatlerde 1.101 nefer yer alırken bunlardan toplam 11.976 akçe vergi tahsil edilmekteydi. Ayrıca Ladik kazasında meskun ve tek şubeyle temsil olunan Ritalik (?) cemaati, Cafer bölüğüne bağlıydı (TD. nr. 16, v. 153a-158a). Ayrıca Kayıdcı (?) Ekradı cemaati de aynı sıfatla nitelenen oymaklardandı. İki şube olarak kaydedilen oymağa Taşova Erba (Sonisa) yöresinde tesadüf edilmektedir. Küçük bir grup olduğu anlaşılan Kayıdcı cemaati toplam 24 nefere sahipti (TD. nr. 16, v. 158a).

### Sonuç

Orta Anadolu'nun kuzeyine denk gelen Yeşil Irmak havzası, geçmişten günümüze pek çok göç olayına şahit olmuştur. Savaşlar yüzünden yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan insanlar, kendilerine daha güvenli yerler aramaya başlamışlardır. Bu bağlamda Osmanlı-Safevî rekabetinin doğuya kayması ve bölgede yaşanan uzun süreli savaşlar, doğu bölgelerdeki nüfusun Orta ve Batı Anadolu'ya hareket etmesine neden olmuştur. Özellikle Danişmendli, Sofi, Lek, Ekrad ve Perakende-i Şarki cemaatleri dikkat çeker ki, bunlar yaylak ve kışlaklarını kaybettiklerinden Doğu Anadolu bölgesinde fazla tutunamamışlar ve zikredilen bölgeye nispetle daha istikrarlı gördükleri Orta Anadolu'ya gelmişlerdir. Öte yandan Perakende cemaatlerin de Şarki sıfatıyla nitelenmesi etnik, sosyal ya da dini bir anlamdan ziyade onların geldiği coğrafyaya bir göndermedir. Dolayısıyla R. Jennings'in Şarkiyen kavramını Ermenilere izafe etmesinin çok doğru bir yaklaşım olmadığı görülmektedir. Öte yandan Şarkiyen ya da Şarklı cemaatlerinin Osmanlı istimalet politikasının bir sonucu olabileceğini de gözden uzak tutmamak gerekir. Çünkü Osmanlılar, İran'a giden konar-göçerleri geri döndürmek için çeşitli aflar çıkartarak hem Safevîlerin askerî gücünü kırmak hem de Anadolu'da boş kalan yerleri şenlendirmek istemiştir. Bunlardan başka Danişmendli Türkmenlerinin Orta Anadolu'ya, 1575 yılından önce göçtükleri bir kez daha vurgulanmıştır.

### Extended Abstract

The geographical area of the study consists of Amasya and its region, which is called the Yeşil Irmak Basin, which coincides with the south of the Central Black Sea Region, where the North Anatolian Mountain Range separates from the coastal areas, and the north of the Central Anatolia Region. On the other hand, Kelkit, Tokat Suyu and Çekerek River merge in Amasya and take the name of Yeşil Irmak and pour into the Black Sea. A mild continental climate is effective in this geography, which has a transitional feature. Since the extensions of the Ilgaz, Küre, Canik and Köse mountains

separate the aforementioned region from the coastal areas, these areas bear the characteristics of the Central Anatolia region in terms of socio-cultural and economic aspects.

After the 1071 Malazgirt victory, the Oghuz tribes, who were sent to Anatolia under the leadership of commanders such as Kutalmışoğlu Süleyman Shah, Artuk Bey, Mengücek Gazi, Danişmend Gazi, Saltuk Bey, Karatekin Bey and Çubuk Bey, made Anatolia a Turkish homeland. Amasya and its vicinity, was conquered for the first time by Danişmend Ghazi. While some of the Oghuz tribes who came here adopted the sedentary life, some continued their nomadic life. The climatic characteristics of the region and the landforms made the nomadism sustainable, which led to an intense Turkmen immigration to Amasya and its surroundings. In this context, nomads appear as an important element in the settlement of the deserted and devastated places in the region. As a matter of fact, many villages were formed with the settlement of Turkmen and Yoruks.

As in the entire Mediterranean world, the Ottoman geography also witnessed significant population increases as of the second half of the 16th century. Among the reasons for these increases, migrations play an important role. In the north of Central Anatolia, where the Kizilbash rebellions were effective for a while, a peaceful period called "Ottoman peace" was experienced in the aforementioned years. In the Iranian border regions, the nomads, who had been left in scattered and miserable conditions due to the Ottoman-Safavid conflict, migrated to places where the Ottoman peace lasted. Amasya and its vicinity, which shape the main theme of this study, witnessed migration events many times. In this context, expressions such as "Şarklu, Şarkıyan, Şark-i Pare" were used for some nomads to indicate that they came from outside the region. Again, the fact that tribes operating in the eastern regions were found in the mentioned area indicates that there was a migration movement to Amasya and its environs. Therefore, this study, based on the tahrir registers, focuses on the nomadic groups that migrated from eastern and southeastern Anatolia to northern Central Anatolia during the Ottoman-Safavid struggle. Generally, these groups were distributed in Amasya, Çorum, Osmaniç, Mecidözü, Niksar, Sonisa, Samsun, Köprü, Arım and Ladik.



## Kaynakça

### Osmanlı Arşiv Kaynakları

16 numaralı Sivas Yörükân defteri.

911 Numaralı Tahrir Defteri

Yayınlanmış Osmanlı Arşiv Kaynakları

12 numaralı Sivas mufassal tahrir defteri (TKGM. KKA, Ankara, 2014).

38 numaralı Çorum mufassal tahrir defteri (TKGM. KKA, Ankara, 2014).

Defteri mufassal-ı livâ-i Amasya cildü'l-evvel (TKGM. KKA, Ankara, 2015).

387 numaralı muhasebe-i vilayeti Karaman ve Rum icmal defteri II (BOA, Ankara 1997).

### Kaynak Eserler ve Araştırmalar

Açikel, A. (1999). *Changes in settlement patterns, population and society in Nort Central Anatolia: A case study of the district (Kaza) of Tokat (1574-1643)*. (Basılmamış doktora tezi), The University of Manchester, London.

Akdağ, M. (1995). *Türk halkının dirlik ve düzenlilik kavgası "Celali isyanları"*. İstanbul: Cem Yayınları.

Aksoy, H. (2016). *Safevîyye tarikatının Şiileşme ve siyasallaşma süreci*. (Basılmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.

Arslan, H. (2001). *16 yy. Osmanlı toplumunda yönetim, nüfus, iskân, göç ve sürgün*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Aşıkpaşazade. (h. 1332). *Tevârih-i Âl-i Osman*. İstanbul: Matbaa-i amire.

Aziz B. Erdeşir-i Esterebadi. (2014). *Bezm u Rezm*. (Mürsel Öztürk, çev.). Ankara: TTK.

Bulduk, Ü. (2009). Timur hakkında bilinmeyen bir Timurname. *GEFAD, Özel Sayı, C. 1*, 480-487.

Türkay, C. (2012). *Osmanlı imparatorluğunda oymak aşiret ve cemaatler*. İstanbul: İşaret Yayınları.

Cook, M. A, (1972), *Population pressure in rural Anatolia 1450-1600*. London: Oxford University Press, New York Toronto.

Demir, A. (2011). XVI. yüzyıl Anadolu'sunda dış göçler: Şarkıyan. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, S. 28, s. 51-66.

Demir, A. (2021). *Osmanlıda göç ve göçmenler*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Erdoğan, E. (2011). Göç olgusunun 16. yüzyıl Osmanlı kırsal yaşamına etkisi üzerine bazı tespitler. *ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Bildiriler (10-15 Eylül 2007))*. C. I, 341-351.

Erdoğan, T. (2017). Göç ve göçmen kavramlarının analizi. *Göç ve iskân (A. Aköz & D. Yörük, ed.)*. Konya: Palet Yayınevi.

Erdoğdu, M. A. (2000). XVI. XVII. yüzyıllarda Kayseri zimmîleri C. I. *Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyum Bildirileri*. s. 71-79. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.

Göde, K. (2000). *Eratnalılar (1327-1381)*. Ankara: TTK Yay.

Gülten, S. (2015). *Bozok Türkmenleri*. İstanbul: Pervane Yayınları.

Gündüz, T. (2002). XI. yüzyıl sonlarında Kayseri havalisinde dolaşan Danişmendli Türkmenlere dair gözlemler. *Yeni Türkiye Dergisi, Türkoloji Özel Sayısı, C. III, S. 44*, 454-459.

- Gündüz, T. (2010). *Anadolu'da Türkmen aşiretleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Gündüz, T. (2012). *Bozkırın efendileri*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Gündüz, T. (2016). *Danışmendli Türkmenleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Halaçoğlu, Y. (2009). *Anadolu'da aşiretler cemaatler ve oymaklar (1453-1650)*. C. I. Ankara: TTK Yay.
- Halaçoğlu, Y. (2014). *XVIII. yüzyılda Osmanlı imparatorluğunun iskân siyaseti ve aşiretlerin yerleştirilmesi*. Ankara: TTK Yay.
- Hoca Sadettin Efendi. (1992). *Tacü't-tevarih* (C. IV), (İ. Parmaksızoğlu, haz.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İbn Bibi. (2014). *El-evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-umûri'l-Alâ'iyye*. (M. Öztürk, çev.). Ankara: TTK Yay.
- İpşirli, M. (2003). Osmanlı vekayinamelerinde İran (XVI-XVII. Asırlar). *Tarihten Günümüze Türk-İran İlişkileri Sempozyumu*. Ankara: TTK Yay.
- İslamoğlu, H. C. (2016). *Osmanlı imparatorluğunda devlet ve köylü*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Jennings, R. C. (1976). Urban population in Anatolia in the sixteen th century: A study of Kayseri, Karaman, Amasya, Trabzon and Erzurum. *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 7, No. 1, 21-57.
- Jennings, R. C. (2020). On Altıncı yüzyılda Anadolu'nun kent nüfusu: Kayseri, Karaman, Amasya, Trabzon ve Erzurum üzerine bir inceleme. (K. Yavuz, çev.). *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 1126-1182.
- Kerimüddin Mahmud Aksarayi, (2000). *Müsameretül-ahbar*. (M. Öztürk, çev.). Ankara: TTK Yay.
- Kıvrım, İ. (2010). *Taşova-Erbaa yerleşme-nüfus ve ekonomi (15-16 yüzyıl)*. İstanbul: Kitabevi.
- Mehmed Neşri. (2014). *Kitab-ı cihan-nüma*. C. I. (F. R. Unat & M. A. Köymen, haz.). Ankara: TTK Yay.
- Orhonlu, C. (1987). *Osmanlı imparatorluğunda aşiretlerin iskânı*. İstanbul: Eren Yayınları.
- Öz, M. (1994). Tahrir defterlerine göre Vezirköprü yöresinde iskân ve nüfus (1485-1576). *Belleten*, C. 57, S. 219, 509-538.
- Öz, M. (1999). *XV ve XVI. yüzyıllarda Canik sancağı*. Ankara: TTK Yay.
- Rumlu Hasan. (2004). *Ahsenü't tevârih*. Ankara: Ardıç Yayınları.
- Sakin, O. (2010). *Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*. İstanbul: Ekim Yayınları.
- Sarı, A. (2020). Osmanlı devletinin Safevî tebaasına yönelik istimâlet ve mülteci siyaseti. *Amme İdaresi Dergisi*. C. 53, S. 3, 55-78.
- Sümer, F. (1949). Bozulus hakkında. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. VII/2, 29-46.
- Sümer, F. (1970). Anadolu'da Moğollar. *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, C. I, 1-147.
- Şahbaz, D. (2020). *16. Yüzyılda ulu yörük teşekkülleri (Etrak-ı Büzürk)*. Ankara: TTK Yay.
- Şemseddin Sami. (2010). *Kamus-ı Türkî*. Ankara: TDK Yay.
- Üzüm, İ. (2002). Kızılbaş. *İslam Ansiklopedisi*. (C. 25, s. 546-557). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yazıcı, T. (1993). Cüneyd-i Safevî. *İslam Ansiklopedisi*. (C. 8, s. 123-124). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- Yinanç, M. H. (1978). Danışmendliler. *İslam Ansiklopedisi*. (C. 3, s. 468-479). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Aydoğmuşoğlu, C. (2022). *Safevi Devleti (1501-1736)*. İstanbul: Post Yayınları.
- Kütükoğlu, B. (1993). *Osmanlı - İran siyasi münasebetleri (1578-1612)*. İstanbul: Fetih Cemiyeti Yayınları.
- Varlık, M.Ç. (1993). Çaldıran savaşı. *İslam Ansiklopedisi*. (C. 8, s. 193-195), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.



## EKLER

Tablo 1: 1575 Yılında Amasya ve Yöresinde Danişmendli Oymakları.

Kaza	Bölük	Cemaat	Karye	Nefer	Mücerred	Kara Hane	R. Kara	R. Cev	R. Dud	R. Ganem	Badı Heva ve Astusane	Hasıl
Amasya	Ekrad	Lek		35	2	33	429	66	99	198	190	932
Amasya		Danişmendlü		29	17	12	156	24	36	72	51	339
Amasya	Şeyh Mahmud	Danişmendlü		27	14	13	169	26	39	78	70	382
Amasya	Mesud	Danişmendlü		28	15	13	169	26	39	78	70	382
Amasya	Mehmed Kethüda	Danişmendlü		58	36	22	286	44	66	132	90	618
Amasya	Halil	Danişmendlü		19	11	8	104	26	24	44	35	227
Amasya	Ali	Danişmendlü		37	18	19	247	38	57	114	79	535
Amasya	Hoca ve Mehmed Fakih	Danişmendlü		84	40	44	572	88	132	264	179	1135
Mecidözü	Sevindik	Danişmendlü		96	59	36	468	72	108	216	155	1609
Mecidözü		Danişmendlü	Samuk Alanı	12	5	7	71	14	21	42	30	198
Sonisa		Danişmendlü	Kara Tovi	39	24	15	295	30	45	90	100	460
Sonisa		Danişmendlü	Hacılı	107	69	31	403	78	117	234	170	1106
Samsun		Danişmendlü		87	56	31	403	62	93	186	135	878
<b>Toplam</b>				<b>658</b>	<b>366</b>	<b>284</b>	<b>3.772</b>	<b>594</b>	<b>876</b>	<b>1.748</b>	<b>1.354</b>	<b>8.801</b>

Tablo 2: 1575 Yılında Amasya ve Yöresinde Perakende-i Şarki Oymakları.

Kaza	Bölük	Cemaat	Karye	Nefer	Mücerred	Caba	R.Caba	R. Ganem	Badı Heva ve Asusane	Hasıl
Samsun	Perakende-i Şarki	Perakende-i Şarki	Körbey	19	7	12	156	100	70	326
Samsun	Perakende-i Şarki	Perakende-i Şarki	Galibe?	15	8	7	91	72	30	193
Samsun		Han Ahmedlü	Mekre	29	11	18	234	200	100	534
Samsun		Emir Şayi	Mekre	46	28	18	234	200	100	534
Sonisa	Perakende-i Şarki	Perakende-i Şarki	Kışlak-ı Tavşanlı	32	17	15	205	170	90	465
Sonisa	Perakende-i Şarki	Kürekçi (Kürkçü)	Kotil	27	19	8	104	100	40	244
Sonisa	Perakende-i Şarki	Kürekçi (Kürkçü)	Kışlak Viranı	56	36	20	260	200	100	560
Sonisa	Perakende-i Şarki	Başnalı	Kızıl Çubuk	19	10	9	117	100	50	267
Sonisa	Perakende-i Şarki	Başnalı	Mekre	71	45	26	338	200	95	633
Niksar	Perakende-i Şarki	Kürekçi	Şahinlü	12	6	6	78	72	30	180
Niksar	Perakende-i Şarki	Babaş	Şahinlü	42	25	17	221	190	100	501
Niksar	Perakende-i Şarki	Mikdarlu	Şahinlü	40	28	12	156	80	40	276
	Perakende-i Şarki	Özcül	Morlukar	24	14	10	133	120	70	323
		Seydi Fakihlü nd. Murad		64	25	39	445	300	150	895
		Seydi Fakihlü an Murad		24	19	5	85	55	20	140
	Arabköse	Ahmed Fakih an Murad		8	3	5	65	55	20	140
Samsun	Şarkıyan	Şarkıyan	Barlık	7	4	3	39	30	20	90
<b>Toplam</b>				535	305	230	2.961	2.244	1.125	6.301

**Tablo 3:** 1575 Yılında Amasya ve Yöresinde Ekrad, Lek ve Sofi Oymakları.

Kaza	Bölük	Cemaat	Karye	Nüfus						
				Nefer	Mücerred	Caba	R.Caba	R. Ganem	Badı Heva ve	Hasıl
	Ekrad	Sofi		74	18	55	715	600	300	1615
<b>Amasya</b>		Sofi		63	37	26	338	355	150	843
<b>Mecidözü</b>		Sofi		87	53	34	442	400	200	1092
<b>Sonisa</b>		Sofi		23	13	10	123	150	100	373
<b>Sonisa</b>		Mezbur		60	38	22	286	200	130	616
<b>Köprü</b>		Sofi		45	24	21	273	210	200	683
<b>Arım</b>		Sofi		40	22	18	234	190	189	609
<b>Taşabad</b>		Sofi		76	46	30	390	280	220	895
<b>Ladik</b>		Sofi		14	7	7	91	85	75	251
<b>Niksar</b>		Sofi		40	21	19	247	160	200	607
<b>Mecidözü</b>		Lek tabi Ekrad tabi Davud		82	49	33	429	250	200	829
<b>Mecidözü</b>		Lek tabi Ekrad		39	20	19	195	100	115	510
<b>Mecidözü</b>		Lek tabi Ekrad Kethüda Yahşi		52	33	19	155	155	185	587
<b>Mecidözü</b>		Lek tabi Ekrad tabi Şuayib		43	20	23	299	130	200	629
<b>Budaközü</b>		Lek tabi Ali Kethüda		55	33	22	280	140	110	536
<b>Osmancık</b>		Lek tabi Kethüda İlyas		40	18	22	156	102	70	328
<b>Osmancık</b>		Lek Kethüda Hüseyin		20	12	8	140	83	60	283
<b>Osmancık</b>		Lek tabi Halil		45	29	16	208	190	95	493
<b>Osmancık</b>	Ahmed	Lek		16	8	8	104	100	50	254
<b>Osmancık</b>	Murad	Lek		52	35	17	221	150	93	464
<b>Osmancık</b>	Satılmış	Lek		33	20	13	169	130	70	669
<b>Osmancık</b>	Hüseyin	Lek		26	17	9	117	100	50	267
<b>Osmancık</b>	Kasad	Lek Ekrad		85	57	27	351	300	150	801
<b>Osmancık</b>	Alihan	Lek	Carlı Kışla	62	39	23	299	210	170	679
<b>Osmancık</b>	Cebrail	Lek	Yankavak	88	55	33	429	270	200	499
<b>Ladik</b>	Bulgar Kethüda	Ekrad-ı Lek	Akviran	80	52	28	351	250	180	315
<b>Ladik</b>		Lek		101	60	41	534	450	300	1284
<b>Arım</b>	Bayram	Ekrad-ı Lek		87	55	32	416	260	190	866
<b>Ladik</b>		Ekrad Ritalik Bölük Cafer		44	29	15	255	165	100	520
<b>Çorum</b>		Ekrad-ı Lek	Kışlak-ı Karagöz	60	32	28	351	250	150	751
		Ekrad-ı Kayıdcı	NaHYe-i Karayaka	10	6	4	52	45	30	227
	Kasad Hacı	Ekrad-ı Kayıdcı		14	10	4	52	45	30	227
<b>Toplam</b>				<b>1.656</b>	<b>968</b>	<b>686</b>	<b>8.702</b>	<b>6.505</b>	<b>4.562</b>	<b>19.602</b>



